

Posoškovenetski areal v luči novejših epigrafskih najdb

Isonzian Venetic inscriptions in the light of recent finds

Luka REPANŠEK

Izvleček

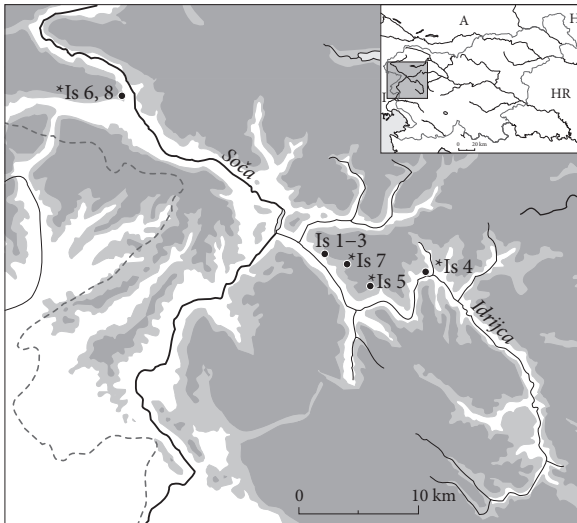
Članek se posveča vprašanju diagnostičnih paleografskih prvin za posoški areal (tj. skupino venetskih napisov, odkritih v loku med Kobaridom, Idrijo pri Bači, Šentviško planoto in Cerknim) v okviru območja, na katerem se je med 6. in 1. st. pr. n. št. uporabljal venetski alfabet. Značilne prvine (najsí bo arhaizmi ali inovacije), kot so ugotovljive na podlagi že dolgo znanih in večkrat obravnavanih pisnih spomenikov Is 1 in Is 2, so sopostavljene podatkom, ki jih prinašajo novoodkriti napisi posoškega prostora (zlasti *Is 4, *Is 7, ki sta kot Is 1 in Is 2 nedvomno avtohtona), ter ponovno ovrednotene in dopolnjene v poskusu natančnejšega izrisa relevantnih izograf, ki posoško skupino napisov v venetskem alfabetu izdvajajo iz splošnovenetskega areala.

Ključne besede: Posočje; prazgodovina; venetščina; paleografija; venetski napisi

Abstract

The article discusses the potentially diagnostic palaeographic features as evidenced by the Venetic inscriptions found in the Posočje region (spanning the area between Kobarid and the upper Idrijca valley). The idiosyncratically Isonzian peculiarities (be it residual features or innovations) in the application of the Venetic alphabet as they have long been established on the basis of the inscriptions Is 1 and Is 2 are juxtaposed with the precious data brought in by the recently uncovered finds in the area (especially *Is 4 and *Is 7, which like Is 1 and Is 2 point to being autochthonous), reassessed and strengthened/weakened through additional evidence, all in the attempt to delineate more precisely the palaeographically individualistic traits of the Posočje group of inscriptions in the Venetic alphabet.

Keywords: the Posočje / Isonzo region; Prehistory; Venetic, paleography; Venetic inscriptions

Is 1–3 – Idrija pri Bači

*Is 4 – Grad (Reka)

*Is 5 – Berlotov rob (Šentviška Gora)

*Is 6 – Gradič (Kobarid)

*Is 7 – Vrh gradu (Pečine)

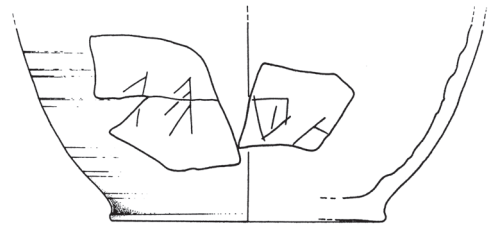
*Is 8 – Gradič (Kobarid)

KORPUS

Ob nastanku zadnjega korpusa vseh do takrat odkritih venetskih napisov leta 1967 (Pellegrini, Prosdocimi, *La lingua venetica*) in tudi še v času, ko so nastale zadnje pomembnejše razprave o tipologiji venetskih napisov posoškega areala (Lejeune 1974: 306–308 in *pass.*, Prosdocimi 1976),¹ so bili znani le trije napisi (Is 1, Is 2 in Is 3), vsi z Idrije pri Bači, ob tem pa seveda tudi že napis na negovski čeladi 2 oz. B iz Ženjaka pri Negovi, ki se ga je po njegovih paleografskih karakteristikah tudi eksplicitno povezovalo z napisoma Is 1 (*la.i.v.n(.)²a.i.v.rot.a.i.*) in Is 2 (*la.i.v(.)²na.i.vrot.a.i.*). V zadnjih dveh desetletjih (konkretno 2009, 2012, 2020) je bilo objavljenih še pet spomenikov,² in sicer dva nefragmentarna (oba votivna) in trije fragmentarni (od teh je *Is 5 zagotovo votivne narave, saj jasno

¹ Povzemale Prosdocimi 1988, 320–322. Kot dober povzetek, obogaten z informacijami o arheološkem kontekstu, lahko služi tudi Istenič 1985.

² Asterisk pred siglo pomeni, da je bil napis odkrit po letu 1967, torej po objavi korpusa venetskih napisov *La lingua venetica*, kjer je bila tudi izdelana njihova sistematika (Is = Isonzo, tj. Posočje, Es = Este, Pa = Padova, Od = Oderzo, Ca = Cadore (predvsem najdišče Lågole di Calalzo), Ts = Trieste (dejansko Muggia/Milje, Škocjan, Košana), Gt = Gailtal/Ziljska dolina (najdišči Gurina in Würmlach/Bumlje)). Kot okrajšavo za napise na negovskih čeladah uporabljam po isti tipologiji narejeni sigli Neg A in Neg B.

Sl. 2: Odlomki rekonstruiranega keramičnega vrča z venetskim napisom *Is 8 z Gradiča nad Kobaridom. M. = 1:3. Fig. 2: Fragments of a ceramic jug from Gradič above Kobarid featuring *Is 8. Scale = 1:3.

(Goriški muzej Nova Gorica, inv. št. / Inv. No. K 3325)

Sl. 1: Najdišča posoške skupine napisov v venetskem alfabetu. Fig. 1: The distribution map of inscriptions in the Venetic alphabet in Posočje (Soča Valley).

vsebuje osebno ime v dajalniku ednine, *Is 6 in *Is 8 pa ne ohranjata diagnostičnih elementov za ugotavljanje vsebine ali funkcije napisa)³ (sl. 1):

*Is 4 – Grad pri Reki (pri Cerknem), votivni napis (moško osebno ime v imenovalniku ednine, žensko ime v dajalniku ednine): *p/lokeno nekri.m.p.la.i.* (Eichner, Nedoma 2009, 66–71; Turk et al. 2009, 48 ss., sl. 2);

*Is 5 – Berlotov rob pri Šentviški Gori, fragment votivnega napisa (osebno ime v dajalniku ednine): *tom.o.i. .a[---]* (Eichner, Nedoma 2009, 71–73; Turk et al. 2009, 57 ss., sl. 10);

*Is 6 – Gradič nad Kobaridom, fragment: *[---] i.b[---]* oz. *[---]b.i[---]* (Eichner, Nedoma 2009, 73; Turk et al. 2009, 59 ss., sl. 14);⁴

*Is 7 – Vrh gradu pri Pečinah, votivni napis (osebno ime in pripadajoči patronimik, oba v imenovalniku ednine): *voturo.s. vo.l.lk.no.s.* (Mlinar,

³ S tem tudi ni več smiselno ali utemeljeno govoriti o t. i. idrijskem tipu venetskega alfabeta (tako namreč Prosdocimi 1976 *pass.* in v kasnejših delih).

⁴ Treba je dopustiti sicer manj verjetno možnost, da gre pri \diamond za *o* in ne za *b*. Napisi Is 1, Is 2, Is 3, *Is 4 in *Is 7 namreč potrjujejo, da je bil za posoški areal značilen prazni *o* (romboidni ali kvadratni), vendar je *Is 6 prekratek, da bi se mu lahko določilo provenienco. Ker sicer celo *Is 5, ki ni avtohtonega izvora, izkazuje prazni romboidni *o*, vendarle ni zelo verjetno, da se na fragmentu *Is 6 ohranja \diamond v tej vrednosti. Skoraj odločilno proti taki domnevi govori *Is 8 z istega najdišča, ki izpričuje sekvenco obeh grafemov.

Crevatin 2012;⁵ popravljeno branje in korpusna klasifikacija napisa Repanšek 2020);

*Is 8 – Gradič nad Kobaridom, fragment A: [---] ob[---], fragment B: [---]ey[---] (teoretično seveda možno tudi *ep* ali eventualno, vendar manj verjetno, če napis spada v posoško skupino, *el*) (Repansšek 2020, skupaj s korpusno klasifikacijo). Ker je bil *Is 8 v navedenem delu objavljen le opisno, je na tem mestu prvič podan tudi preris (sl. 2).⁶

DEFINIČIJSKE LASTNOSTI POSOŠKIH VENETSKIH NAPISOV (NA PODLAGI Is 1–2 Z IDRIJE PRI BAČI)

Kot glavni karakteristiki napisov v venetskem alfabetu posoške skupine je na podlagi Is 1 in Is 2, ki se ju upravičeno jemlje za avtohtona (o problematičnem statusu Is 3⁷ gl. spodaj), treba izpostaviti sledeči posebnosti:

1) Drugače od celotnega venetsko pišočega areala (in s tem zelo očitno tudi od samega prototipa venetskega alfabeta), ki etruščanski *tau* prvotno rabi v vrednosti /d/, medtem ko za glasovno vrednost /t/ uporablja *theto* (in njeno poznejšo, skrajno poenostavljeno različico v obliki andrejevega križa), posoški areal, kot se zdi, ohranja vrednost /t/ za *tau*. To je mogoče oceniti bodisi kot arhaizem bodisi kot inovacijo. Če gre za arhaizem, se je tovrstna izografa med osrednjim prostorom in perifernim posoškim verjetno izoblikovala že ob formiranju prototipa venetskega alfabeta (tj. 6. stoletje pr. n. št.). Če gre za inovacijo, je posoški <T> lahko eventualno tudi posledica kontaminacije prvotnega sistema z latiničnim <T>,⁸ tj. podobno, kot je za drugo periferno območje (Gurina, Bumlje) značilen nedvoumno latinični <D> za /d/.⁹ Kompromisno možnost predstavlja teza, da bi v resnici šlo zgolj za regularizirano obliko dejansko prototipske oblike venetske *thete* v vrednosti /t/ (tako že Kretschmer *apud* Szombathy 1903, 353; prim. Prosdocimi 1976, 210–212), namreč <τ> (kar je

sicer standardna oblika etruščanskega *tau* in ne *thete*). Drži, da se tovrstni simbol v vrednosti /t/ pojavi na negovski čeladi B in da ga je zaslediti na zelo starih napisih osrednjega venetskega prostora, vendar je oblika *tau* na negovski čeladi skoraj zagotovo neodvisna od problematike oblike *tau* in *thete* strnjenega venetsko pišočega areala (gl. spodaj), poleg tega pa je v absolutno najstarejših napisih osrednjega venetskega prostora kot *t* že trdno zasidran grafem <X>, zato bi bilo pravzaprav ravno estenski variantni <τ> možno oceniti kot sekundaren (Es 17, na primer, ki morda najbolj očitno izpričuje <τ> v vrednosti /t/, sodi v staro in ne več arhaično obdobje, medtem ko so Es 1, *Es 120 in *Es 122 z že dodobra etabliranim <X> po ostalih potezah nedvomno starejši). Čeprav torej geneza posoškega <T>, kakršnega izpričujeta Is 1 in Is 2, ni popolnoma nedvoumna, kot absolutna diagnostična prvina posoške različice venetskega alfabeta z gotovostjo velja sledeče: *venetski alfabet, ki ga izpričujejo avtohtoni venetski napisi Posočja, za glasovno vrednost /t/ uporablja grafem <T>*, kar ga jasno ločuje od celotnega areala, na katerem se uporablja venetski alfabet. Če se v prihodnosti izkaže, da je <T> dejansko *tau* (v polarizirani različici,¹⁰ kot ga na primer v vrednosti /d/ izkazuje arhaični *Es 120), kot se zdi najbolj preprosto sklepati, pa bi to posoškovensko območje izdvojilo iz celotnega areala, na katerem je bil v uporabi venetski alfabet, z izjemno staro izografo /t/ = *tau* (Posočje) proti /t/ = *theta* (preostali del), ki bi ga v golem tipološkem smislu vezal na retijsko tradicijo (s *tau* za /t/ in *theto* za /t^h/). Verjetnost te teze krepi vzporednica, ki jo ponuja t. i. ptujski alfabet (Eichner et al. 1994, zlasti 133–138). Ta je sicer zelo očitno nastal neodvisno od venetskega sistema, četudi iz istega prednika (ker je ohranjen le en napis, ptujskega alfabeta sicer ni mogoče točneje kontekstualizirati), saj izkazuje zrcalno sliko razporeditve glasovnih vrednosti med izvornima *tau* in *theto*, in sicer s *tau* <X> (ki v realizaciji ustreza poznoetruščanski podobi *tau* in je primerljiv z obrobnim kadorskim tipom *tau* v vrednosti /d/) za /t/ in *theto* <Ⓣ> za /d/, kot bi bilo sicer tudi pričakovano in logično celo za venetski sistem: zrcalna izbira, kakršno izkazuje osrednji venetski prostor, je namreč nenavadna,

⁵ Prim. še pomembno razpravo v Laharnar, Mlinar 2014.

⁶ Za opozorilo na fragmenta in gradivo se zahvaljujem Mihi Mlinarju (Tolminski muzej), Nadi Osmuk (Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Nova Gorica) in Jani Horvat (ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo).

⁷ *luk.s. .m.elink.s. / ga.i.jo.s. kab[---] / ??[---]*

⁸ Tako eksplicitno Lejeune 1974, 31, 286, 307.

⁹ Ravno za periferna območja je namreč značilna manjša rezistenca do sekundarnega prevzemanja posameznih elementov latinične različice etruščanskega alfabeta.

¹⁰ Če je posoški <T> zares le polarizirana različica prvotnega <τ>, bi to teoretično dalo slutiti, da je bil /d/ morda realiziran kot <X> (torej *theta* brez oboda), čeprav kot možnost ni izključena niti dzeta (kot, recimo, na sicer popolnoma drugi podlagi sklepa Prosdocimi 1976, 211).

saj je v navzkrižju s siceršnjim sistemom (tj. *pi* za /p/ ~ *phi* za /b/, *kapa* za /k/ ~ *khi* za /g/).¹¹

2) Is 2 in Is 2 z Idrije pri Bači uporabljata staro lestvično obliko *hete* (𐞂, tj. 𐞂 s podaljšanima robovoma), kar samo po sebi še ni individualizacijska poteza, saj je enak simbol (v rahlo poenostavljeni obliki 𐞂) v uporabi tudi na napisih, centriranih okrog žarišča Lågole di Calalzo – ohranitev lestvične *hete* je torej zgolj arhaizem dveh perifernih območij, kadorskega in posoškega. Vendar pa je za posoški areal diagnostična njena funkcijska vrednost, in sicer /j/ kot drugi del dvoglasnikov, za katero je izven posoške skupine v rabi 𐞂 (v transliteraciji *.i.*). Gre za inovacijo, ki je bila mogoča, ko je na estenskem prostoru prišlo do predrugačenja lestvične *hete* v simbol, ki je sinhrono popolnoma sovpadel z *.i.*, tj. 𐞂 kot grafičnim reprezentantom /j/, kadar je bil ta drugi del dvoglasnika (najsi bo na koncu besede ali v medglasju; gl. zlasti Lejeune 1976),¹² kakršen je vzniknil po uvedbi sistemske interpunktuacije v postarhaičnem obdobju.¹³ Ker noben venetski napis osrednjega areala po koncu 4. st. pr. n. št. ne izkazuje lestvične *hete*, je konec 4. st. ali začetek 3. st. zanesljivi *terminus ante quem* za grafično prestrukturacijo. Ker je v približno tem obdobju (morda nekoliko prej, morda celo nekoliko pozneje, gl. dalje spodaj) prišlo do hkrat-

ne onemitve venetskega /h/, je kadorski prostor izvršil poenostavitev digrafa (dvočrkja) *vh* ~ *hv* za glasovno vrednost /f/ (ta princip je prototip venetskega alfabeta podedoval iz etruščanskega sistema) v zgolj *h* = /f/ (gl. Lejeune 1974, 28), saj je bil grafem razdvoumljen, ker se ob odsotnosti /h/ v jezikovnem sistemu *heta* ni pojavljala v nobeni drugi (tj. svoji stari) vrednosti. Posoški prostor, ki je kot del perifernega loka lestvično *heto* prav tako obdržal v obdobje po splošnovenetski onemitvi /h/, je na inovacijsko sinhrono pravilo, ki je prodrlo iz osrednjih žarišč venetske pisemske kulture,¹⁴ namreč "*heta* je v rabi za *.i.*" (kot reinterpretacija dejstva, da je *heta* postala identična simbolu za *.i.*, tj. /j/ kot drugem delu dvoglasnikov), reagiral s prenosom funkcije (in glasovne vrednosti) lestvične *hete* na *.i.* = /j/. Ker je bila *heti* sedaj pripisana nova vrednost in bi njena uporaba v sklopu digrafa *vh* ~ *hv* povzročila sistemski šum, je pričakovano, da bi bil slednji poenostavljen v goli *v* 𐞂. To bi za seboj sicer potegnilo homografijo med *v* v njegovi novi vrednosti /f/ in *v* v njegovi pavšalni vrednosti /v/, vendar bi bil tak sovpad teoretično lahko toleriran (prim. situacijo v okviru Estenske tablice/Tavola d'Este; Marinetti 1998, 80; Prósper 2018, 465–466). Če je tako situacijo treba zanesljivo projicirati na posoški sistem, je sicer odvisno zgolj od (etimološke) interpretacije dajalniške oblike *vrota.i.* (Is 1, Is 2) kot /vrotāj/ oz. /vrötāj/ (starejša interpretacija) ali /frotāj/ oz. /frötāj/ (v prid drugi možnosti Prósper 2018, 462, *ead.* 2019, 33–35),¹⁵ ki pa ni jasna.¹⁶

¹¹ Lejeunov predlog (1974, 31–32), da bi prototip poznal distinkcijo med *tau* = /t/ in *theto* = /d/ z naknadno inverzijo v padovanskem tipu (kjer je bila opozicija nedvoumno realizirana kot *theta* = /t/ in *tau* = /d/) oz. eliminacijo *thete* in nadomestki v estenskem in vičenškem tipu, je (vsaj ob obstoječem gradivu – zgodnjih napisov, ki bi vsebovali /t/ in /d/ in dovoljevali oceno situacije v okviru prototipa venetskega alfabeta, je namreč izredno malo) mnogo manj prepričljiv. Bolj verjetna se zdi izhodiščna distribucija s *theto* za /t/ in *tau* za /d/ (kakršno ohranja padovski tip) in nadaljnjim približevanjem *tau* varianti *thete* brez oboda <X> (simbola za kratek čas celo popolnoma sovpadeta v kadorskem tipu, prim. Ca 6, 7, 9, 10) ter naknadnim reakcijam na izogib grafičnemu sovpadu.

¹² Po tem procesu je bil *.i.* sporadično lahko sekundarno razumljen kot enotni grafem za /j/ in pleonastično opremljen z interpunkti (prim. Pa 13, Ca 4).

¹³ Interpunktuacija je sistem grafične silabifikacije z uporabo pik ali interpunktov za označitev elementov (soglasniških in samoglasniških), ki tvorijo drugi ali edini del zloga, ki ni strukture CV (tj. soglasnik + samoglasnik). Po tem principu je tako označeno samoglasniško vzglasje besede (.V.C-) in soglasniški element zaprtih zlogov, najsi bo v medglasju (V.C.CV-) ali izglasju (-V.C., -V.C.C., -V.C.C.C.); interpunktuacija je načeloma obkrožajna, kar pomeni, da je vsak relevantni element načeloma obdan na vsaki strani s po eno piko, vendar so zaporedja tipa -V.C..C. v praksi dejansko sorazmerno redka.

¹⁴ Tako že Lejeune 1951, 215 ss.

¹⁵ Ne glede na to se bo tu vseskozi uporabljalo standardno transliteracijo z *v*, saj je ta ob odsotnosti dodatnega gradiva, ki bi potrjevalo tezo o morebitni homografiji med /f/ in /v/, manj obremenjena z interpretacijo.

¹⁶ V sklopu problematike uporabe *hete* za *.i.* se je pred kratkim predlagalo (Prósper 2018, 460–462), da naj bi grafična inovacija izvirala iz dejstva, da je do postarhaične dobe venetski /h/ pred sledečim soglasnikom (kjer je nastal iz podedovanega *k) fonetično sovpadel z /j/, kar je tipološko sicer sorazmerno trivialna in zato dejansko verjetna glasovna sprememba. Ker je na tem mestu torej prišlo do fonetičnega sovpada, bi se *heto* reinterpretiralo kot ekvivalent /j/ (= *.i.*). Na posoškem venetskem arealu bi nato prišlo do izenačitve *j* = *h* (s posplošitvijo *hete* za *.i.*), izven tega območja pa do enačbe *h* = *j* (s posplošitvijo *.i.* tudi v kontekste, kjer se je še pojavljala *heta*, tj. v digrafu *vh* ~ *hv*). Predlog sam je dober, saj zaobide problem, ki ga prinaša do sedaj veljavni *communis opinio*, namreč zakaj in kako točno naj bi prišlo do grafične preobrazbe lestvične *hete* v 𐞂 (da bi se to sicer najverjetneje zgodilo v okviru venetskih alfabetskih tablic, je precej verjetna možnost), vendar vzdrži le ob pogoju, da bi bil /j/ < *h

Ob tem je treba na podlagi Is 1 in Is 2 ugotavljati še dve potencialno definicijski lastnosti:

1) Oblika *alphe* (šestkrat) je arhaična (⟨Λ⟩), tj. odgovarjajoča *alphi* prototipskega alfabetu (t. i. arhaični zaprti *a*), kakršen se še ohranja na napisih estenskega tipa arhaičnega obdobja (tj. pred zamenjavo z mladim zaprtim *a* ⟨Λ⟩, tipičnim za Este, Padovo in Vicenzo, oz. razvojem v odprti *a* ⟨Λ⟩ srednje- in severnovenetskega areala)¹⁷ in v retijskem alfabetu tipa Magrè. Vendar za posoški prostor nima ekskluzivne diagnostične vrednosti, saj je značilna za več napisov (severo)vzhodnega perifernega loka (Raveo,¹⁸ Findenig-Thörl,¹⁹ Ziljska dolina [Gt 2, 13, 14, 17], Skeletna jama (Jama na Prevali I) pri Škocjanu [Ts 1], Parti pri Stari Sušici²⁰), prav tako pa za celotno skupino napisov t. i. vzhodnega pasu (Ženjak pri Negovi, Vače);²¹ za sporadični primerek zaprtega arhaičnega *a* v neperifernem pasu prim. Od 4.²²

pred sledečim soglasnikom sinhrono produktivno povezljiv s *h*. To pa je mogoče le, če predpostavimo, da se je *lj* v tistih kontekstih, kjer je nastal iz **h*, vsaj kratko obdobje po nastopu spremembe zapisoval historično, torej s *heto*. Vendar kot je razvidno vsaj iz večkrat zabeležene venetske oblike *vha.g.sto* 'napravl/naredil je', je bil ortografski uzus drugačen: /*h* < **k* pred sledečim soglasnikom se je v venetskem sistemu zapisoval s *khi* ⟨Χ⟩ in ne s *heto* (gl. Lejeune 1974, 33). Poleg tega v prid prestrukturaciji *hete* in posledičnem sovpadu *.i.* z novo *heto* govorijo spomeniki, ki beležijo *.i.* že kot samostojni, enotni grafem (najsi bo glede na golo obliko, ki izkazuje podaljšane interpunkte ali celo interpunkte, ki so dolgi toliko kot glavna hasta (npr. Es 41, Gt 14, Is 3), najsi bo v sklopu pleonastične interpunkcije *...i.* (prim. Pa 13)). Gt 14 (*ha.r.to*), ki kot unikum ⟨⋈⟩ izpričuje v njegovi stari vrednosti /*h*/, govori v prid obema interpretacijama.

¹⁷ Vključno s Furlanijo, kot kažeta napisa iz Sevegljana (Marinetti 1991, 213), Pozzuola del Friuli (Crevatin 1985, 284; 1995: 93) in najdišča Montereale Valcellina (Crevatin 1995: 75). Glede razvoja *alphe* prim. zlasti opazke, podane pri Prosdocimi, Marinetti 1994, 178–180.

¹⁸ Gl. Crevatin et al. 2012.

¹⁹ Gl. Pellegrini 1970.

²⁰ Če je zadnja črka *alpha*, kot se zdi zelo verjetno. Fragment (sodeč po fotografiji) vsebuje sekvenco [---] *s²teva[---]* (v tem primeru s *t* = ⟨X⟩, tipičnim za ostala območja južno, severno in zahodno od posoškega areala) oz. po Prosdocimiju *apud* Pellegrini 1981, 312 z rahlim pridržkom eventualno [---] *s²keva[---]*. Za fotografijo gl. Urleb 1979, 153, sl. 1.

²¹ *Alpha* ptujskega alfabetu pripada ločenemu tipu, saj je brez srednje povezajne haste.

²² Napisi na negovski čeladi A so izvedeni v retijskem alfabetu, prav tako napis *t²erisna* na čeladi z Vač, in tako pripadajo popolnoma ločenemu horizontu (*pace* Prosdocimi 1976, 225 ss.; id. 1978, 318). Paleografsko nedignostičen je

2) Nevešča uporaba principa interpunkcije. Tako Is 2 in v še večji meri Is 1 namreč izkazuje hiperpunktualizirane oblike (obakrat *vrot.a.i.* za pričakovano *vrota.i.*). Čeprav je zlasti v pisnih spomenikih perifernega pasu mogoče opazovati manj rigorozno in sistemsko aplikacijo principa interpunkcije, kakršen je bil razvit in produktiven v centrih estenske pismene kulture, tovrstnih odstopanj, kot jih izkazuje Is 1 in Is 2, v korpusu pravzaprav ni. Hiperpunktuacija izglasnega dvoglasnika *.a.i.* je unikum, a apliciran v specifičnem, omejenem kontekstu, tj. izključno pred pavzo (na koncu napisa) in ne tudi v sandhiju (pred sledečo besedo). Ker gre v primeru Is 1 in Is 2 za isto roko, sicer ne moremo govoriti o sistemski inovaciji, prej o okazionalizmu. Kar se tiče ozloženja sekvence *vn* v /*lajvnaj*/, za katero gamonim *so.u.v.na* (Es 55) nakazuje pričakovano raznozložnost, se vendarle zdi, da tako Is 1 kot Is 2 dejansko beležita pričakovano realizacijo, torej Is 1: *la.i.v.n(.)a.i.* = /*lajv-naj*/, Is 2: *la.i.v(.)²na.i.* = /*lajv-naj*/, vendar le:

a) če zanemarimo mnogo tanjšo in krajšo linijo za *n* v Is 1 kot nenamerno – v nasprotnem primeru bi bilo namreč tudi eventualno zaporedje *.i.v.n.* treba opredeliti kot hiperpunktualizirano,

b) če je v odebeljenem zgornjem delu glavne haste grafema, ki označuje *n*, v Is 2 upravičeno prepoznati drugi del obkrožajnega interpunkta, torej *la.i.v.na.i.*. Tudi v nasprotnem primeru bi bilo sicer eventualni *la.i.vna.i.* mogoče razumeti kot *lajv-naj* (s pravilnim ozloženjem), če bi računali z eliptično interpunkcijo, kakršna je pogosta v korpusu napisov, centriranih okrog Lågola (tj. z ⟨v⟩ za ⟨v.⟩).²³ Nerešljivo napačna pa je uporaba interpunkta za *v* v sekvenci *v.rot.a.i.* v Is 2 za pričakovano *vrot(.)a(.)i.*. Tudi ta v korpusu nepošoških napisov nima neposredne paralele z izjemo Ca 20 (*donon. .ś.ainate.i.*), vendar tam

ob tem (lingvistično) galski napis *dubni banuabi* na negovski čeladi A, saj tako oblika *dzete* ⟨⋈⟩, kar ustreza starejšemu etruščanskemu tipu, proti standardnemu venetskemu ⟨⋈⟩ z dvignjenima in poševnima hastama) kot *phi* ⟨Φ⟩, zopet starejšega etruščanskega tipa in z vzporednico v sklopu napisov v venetskem alfabetu le na napisu iz Meggiara, objavljenem v Marinetti 2002) krepita vtis, da med alfabetom, v katerem je nastal napis, in venetsko različico etruščanskega alfabetu dejansko ni tesne afilicije (pri tem je treba sicer upoštevati dejstvo, da prototipska oblika venetskega *phi* pravzaprav ni znana, saj je ne izpričuje noben do sedaj znanih napisov, ki bi spadal v arhaično obdobje).

²³ Da bi šlo v takem primeru za eliptični interpunkt *k.i.*, ni verjetno, saj se ⟨⋈⟩ v nobenem drugem posoškem venetskem napisu ne obnaša kot monograf (torej element, ki bi terjal pleonastično interpunkcijo).

sekvenca *.ś.ainate.i.* ne sledi neposredno, ampak se nahaja na drugi stranici predmeta in je morda okrasnega značaja (ali zgolj posledica preuranjene aplikacije obkrožajne interpunktuacije,²⁴ ki je pričakovana – in odsotna (!) – na sledečem *.i.*). Posredno primerljivo situacijo je pravzaprav mogoče opazovati le še v Is 3, ki izkazuje interpunktuirani *.m.* na besednem vzglasju (*.m.elink.s.*). Tudi pri *⟨v.⟩* gre torej za nekakšno obliko hiperpuntuacije, oceniti pa bi se jo morda dalo (če že ne kot golo napako) kot posledico sandhija: *la.i..vna.i.v.rot.a..i.* (besedi sta sicer pisani narazen, kar te teze ne krepí), s celotno sekvenco ozloženo kot *laj-vnajv-ro-taj*, tj. z raznozložnim *vr* (neposredno primerljiva je obravnava zaporedja *so.u.v.na* (Es 55) kot *sowv-na*),²⁵ a bi do fenomena lahko prišlo tudi zgolj na striktno grafični ravni. Obraten pojav je namreč v korpusu venetskih napisov najti v nekoliko primerljivih kontekstih, le da gre tokrat za opustitev interpunkta, prim. *.e.kupetari.s. e.go* (Pa 2) za pričakovano (in manjšinsko izpričano) *.e.kupetari.s. .e.go* (gl. Lejeune 1974, 35).

Vprašanje paleografske sorodnosti Is 1–2 z Idrije pri Bači z napisom na negovski čeladi B iz Ženjaka pri Negovi

V strokovni literaturi večkrat izpostavljena povezava med alfabetom, kakršen je izpričan na spomenikih Is 1 in Is 2 z Idrije pri Bači, ter tistim, v katerem je izveden (jezikoslovno srednjepragermanski) napis na negovski čeladi B iz Ženjaka pri Negovi (Neg B),²⁶ dejansko temelji na zgolj dveh metodološko relativno šibkih kriterijih, in sicer:

a) Neg B ima primerljivo obliko *alphe* kot Is 1–2;

b) Neg B izpričuje prototipski *⟨b⟩*, ki naj bi se regulariziran pojavil v "idrijskem" alfabetu podtipa A (tj. implicitno starejši tip, kot ga izkazuje Is 1 in Is 2). Prvi kriterij je, kot je bilo prikazano zgoraj, nediagnostičen, drugi argument pa je krožen. Alfabet, značilen za napis na negovski čeladi B, je dejansko relativno nediagnostičen, a generalno gledano izstopa po štirih potezah:

a) oblika *alphe* je arhaičnega tipa (tj. ne izkazuje vpliva inovacij venetskega prostora postarhaičnega obdobja), kar je, kot je bilo prikazano, sicer značilnost tudi napisov periferne venetskopišočega areala in retijskega alfabetu tipa Magrè;

b) za */t/* je uporabljen *tau* in ne *theta* (kar je splošnovenetska inovacija s sicer verjetno izjemo posoškega areala, o čemer gl. zgoraj), in sicer v njegovi arhaični realizaciji *⟨b⟩*, tipični za retijski alfabet tipa Magrè in seveda tudi za starejše venetske napise (a ne najstarejše!), vendar tam v diametralno nasprotni vrednosti */d/*;

c) uporabljena je lestvična *heta*, in sicer v njeni stari vrednosti */h/*, kot je v sklopu venetskega alfabetu značilno le za napise arhaičnega obdobja (tip *Es 120);

č) Neg B ne izkazuje grafične silabifikacije, tipične za venetske napise postarhaičnega obdobja.

Teoretično bi se Prosdocimijevo hipotezo o tesnejši povezanosti med Is 1–2 in Neg B dalo utemeljevati kot možno le, če bi se lahko zanesljivo dokazalo, da posoški areal ni sodeloval v splošnovenetski prestrukturaciji etruščanskega alfabetu v smislu */t/ = theta*, */d/ = tau* in da je obenem *⟨T⟩* mlajša, polarizirana različica *⟨b⟩* v sklopu iste tradicije, ki ji pripada Neg B (da je *⟨T⟩* le razvojna različica starejšega *⟨b⟩*, ki je tudi njegova prvotna podoba, je sicer neizogibno, če gre resnično za venetski in ne latinični *tau*, vendar nikakor ne nujno v sklopu iste tradicije, kot ji pripada Neg B). Drugi kriterij preprosto ni dokazljiv, prvi pa, kot je že bilo izpostavljeno, sicer verjeten, vendar celo ob taki predpostavki dejansko nezanesljiv za ugotavljanje tesnejše genetske povezave med obema alfabetoma: pri situaciji, ko bi posoški prostor kot periferni, vendar *integralni* del venetskega areala ne sodeloval v inovaciji */t/ = theta*, */d/ = tau*, ampak obdržal starejšo razporeditev s */t/ = tau*, medtem ko bi Neg B ohranjal enako potezo, vendar ne v sklopu iste tradicije in zato ne nujno arhaično, bi bila tesnejša afiliacija med Is 1–2 in Neg B v segmentu */t/ = tau* zgolj navidezna in le *tipološko* vzporedna. Pod zgolj teoretično predpostavko, da tradiciji ne pripadata dvema ločenima horizontoma, bi dejstvo, da Neg B še izpričuje *heto* v vrednosti */h/*, vendar ne izkazuje nobene sledi splošnovenetskega principa grafične silabifikacije, avtomatično pomenilo, da je princip silabifikacije na posoški areal prodril razmeroma pozno (glede tega vprašanja gl. diskusijo spodaj). V nasprotnem primeru bi morali namreč napis datirati v obdobje pred to inovacijo, kar je seveda vsaj stoletje prezgodaj (5./6. st. pr. n. št.). Smiselna relativna kronologija bi bila torej sledeča:

0. arhaično obdobje (6.–5. st. pr. n. št.);

1. uvedba principa interpunktuacije (5. st. pr. n. št.);

²⁴ Prim. Pellegrini, Prosdocimi 1967, 506.

²⁵ Nasprotno seveda velja, če gre morda za *fr*.

²⁶ Prosdocimi 1976 *pass.*; id. 1978, 318; id. 1988, 321.

2. grafična prestrukturacija hete (⟨ℳ⟩ > ⟨ℳ⟩), vendar ne v perifernem loku (z izjemo Ziljske doline): Gt 14 (*ha.r.to* z ⟨ℳ⟩ = /h/),²⁷ Neg B (*harigasti* z ⟨ℳ⟩ = h);

3. splošnovenetska onemitev *h* in dokončen sovpad z *.i.* (najkasneje konec 4. st. pr. n. št.);

4. infiltracija principa interpunktuacije v posoški areal (4./3. st. pr. n. št. ali kasneje – odvisno od datacije Is 1–2 in *Is 4).

To seveda hkrati pomeni, da v verjetnejšem slučaju, da tip, ki ga predstavlja Neg B, in tip, v katerega sodita Is 1 in Is 2, nista del iste tradicije (v širšem okviru distinktivno venetske), pač pa Neg B sodi v ločen paleografski horizont (najsi bo retijski najsi bo – manj določno – nevenetski, na kar v prvi vrsti opozarjata ravno prisotnost ⟨ℳ⟩ za /t/ in popolno umanjkanje interpunktuacije), točnejša datacija Neg B na podlagi zgolj paleografskih kriterijev ni mogoča.

DEFINICIJSKE LASTNOSTI POSOŠKIH VENETSKIH NAPISOV V LUČI NOVOODKRITIH SPOMENIKOV

Fragmentarna *Is 6 in *Is 8 z Gradiča nad Kobaridom ne vsebujeta nobenega diagnostičnega znaka, po katerem bi ju bilo mogoče zanesljivo uvrstiti v korpus avtohtonih posoških pisnih spomenikov, medtem ko je *Is 5 s Šentviške planote, kot na podlagi paleografskih argumentov (⟨×⟩ za *tau* in ⟨ℳ⟩ za *.i.*) pravilno ugotavljata že Eichner in Nedoma (2009, 71), nedvoumno alohtonega značaja. Diagnostične poteze izkazujeta le *Is 4 z Gradu pri Reki pri Cerknem in *Is 7 s Šentviške planote, in sicer v odnosu do zgoraj izpostavljenih:

1) *Is 4 ima lestvičasto *heto* ℳ v vrednosti *.i.* = /j/ in arhaično zaprto *alphi* ⟨A⟩. Izglasna sekvenca *-aj* je realizirana kot *-a.i.*, torej kakor v *la.i.i.v.na.i.* (Is 1, Is 2) in ne kot v *vrot.a.i.* (Is 1, Is 2), kar utrjuje podano domnevo, da hiperpunktuacija izglasnih dvoglasnikov v pavzi, kot jo izpričujeta Is 1 in Is 2, verjetno ni sistemska inovacija posoškega areala, ampak je klasična realizacija tista, ki jo beleži *Is 4.

2) *Is 7 za glasovno vrednost /t/ izkazuje ⟨T⟩ in s tem dokončno potrjuje hipotezo, tvorjeno na podlagi

podatkov, ki jih ponujata Is 1 in Is 2, namreč da posoški areal tako od sosednjega srednjevenetskega kot od jedrnega jugozahodnega izdvaja izografa /t/ = ⟨T⟩.

Oba spomenika izpričujeta, kot je pričakovati, t. i. prazni omikron (*Is 4 romboidnega, *Is 7 kvadratnega), *Is 7 pa je tudi prvi ohranjeni napis, ki ponuja vpogled v obliko *s* in *u* – oba sta običajnega, neodstopajočega tipa.²⁸ Ko gre za interpunktuacijo, je vsaj na *Is 4 mogoče pogledati z dveh različnih zornih kotov. Napis v drugem delu namreč ohranja zaporedje *nekri.m.p.la.i.*, torej z *-i.m.p.la-*, kar implicira, da je bila sekvenca eksplicitno ozložena kot *ne-krimp-laj*. Zaporedja zvočnik (R) – zapornik (P) – zvočnik (R) se v korpusu pojavljajo dovolj redko, da ni povsem jasno, ali je v takih primerih uzus dovoljeval oscilacijo v načinu ozložanja, tj. kot *.R.PR-* ali kot *-.R.P.R-* (kar bi bilo vsaj v tipološkem smislu sicer neproblematično in celo pričakovano, tudi na grafični ravni). Velika večina zgledov kaže, da je bil v tovrstnih kontekstih zapornik praviloma ozložen desno (kot velja tudi sicer, torej v manj kompleksnih zaporedjih tipa *magetlo.n.* = *ma-ge-tlon*), prim. *mo.l.dna* (Es 43), *.u.r.kli* (Es 5), *vho.u.go.n.tna* (Es 40), vendar gradivo ponuja vsaj še en primer variantnega ozložanja, kakršnega izkazuje *Is 4, in sicer *.a.l(.)t.no.i.* (Marinetti 2004, 394), če seveda ne gre zgolj za napako za *.a.l.tno.i.*,²⁹ kar bi *prima facie* kazalo na ozložanje *alt-noj* kot hapaks za sicer večkrat izpričano *.a.l.tno.i.* (za zabeležbe gl. korpus v Marinetti 2009, 83–87). V luči tega perifernega zgleda, ki lahko opozarja, da je bilo v primeru sekvenc *-RPR-* morda vsaj marginalno možno tudi nestandardno ozložanje *.R.P.R-*, bi *Is 4 dejansko ne odražal inadekvatne aplikacije principa interpunktuacije.³⁰ Z izjemo hiperpunktuacije izglasnega *-a..i.* v Is 1 in Is 2, ki pa je enkratnega značaja in ni ne

²⁸ Orientacijsko je prvi *s* v *Is 7 primerljiv z zrcalnim *s* (⟨s⟩) v *luk.s.* (Is 3).

²⁹ Del neposredno za črko *l* je poškodovan, zato se morebitnega interpunkta ne vidi. Če se v zapisu ohranja *.a.lt.no.i.*, bi bila seveda verjetnost, da gre za napako, toliko večja – eliptična interpunktuacija *l* namreč ne bi bila opravičljiva, kar bi pomenilo, da je bil interpunkt najverjetneje napačno postavljen za *t* namesto za *l*.

³⁰ NB Če je *.a.l(.)t.no.i.* napaka za *.a.l.tno.i.*, kar nikakor ni izključeno, *Is 4 za zdaj vendarle ostaja edini zgled variantne obravnave sekvence *-RPR-*. Zaporedje *ver.k.valo.i.* (Tombołani *apud* Marinetti 1999, 466), ki bi kazalo na *verk-va-loj* za običajno *ve.r.kvalo.i.* (za zabeležbe gl. Marinetti, *ib.*) = *ver-kva-loj*, v resnici ni izpričano (v citatu je napaka, *pace* Repanšek 2020, 174). Dejansko zaporedje je tudi tu *ve.r.kvalo.i.* (za preris gl. Tombołani 1985, 183, *sl.* 3), ki pa je seveda brez vrednosti za oceno, v

²⁷ Pri tem je treba upoštevati, da bi se podatek o stari vrednosti ⟨ℳ⟩ kot /h/ lahko ohranjal tudi še po onemitvi venetskega *h*, in sicer v sklopu abecedarijev, zato niti Gt 14 (ki nedvomno ohranja germansko ime), ki je (v nasprotju z Neg B) zanesljivo nastal v sklopu specifično venetske tradicije, ni nujno umestiti v obdobje pred to glasovno spremembo.

sistemska inovacija niti sistemska napaka, vsi trije spomeniki torej opozarjajo na sorazmerno solidno uporabo principa, zato se lahko zdi preuranjena Prosdocimijeva teza (1976, 208), da je bil ta nujno uvožen pozno in zato podrazvit. Če se, nasprotno, poudari individualistične prvine Is 1 in Is 2 v zvezi z interpunktuacijo v maksimalnem smislu (.a..i. namesto -a.i., v.rot.a..i. namesto vrota.i., morebitno la.i.v.n.a.i. za la.i.v.na.i., morebitno la.i.vna.i. za la.i.v.na.i.), je seveda tudi manj običajno ozloženje, ki ga izpričuje *Is 4 (in njegova morebitna vzporednica .a.l(.)t.no.i.), mogoče oceniti v istem kontekstu kot idiosinkratično (eventualno izhajajoče iz negotovosti glede pravilne interpunktuacije kompleksnejših zaporedij) in odražajoče le plitko zasidrano prakso grafične silabifikacije, posledično okarakterizirane s številnimi odstopanji od realizacije, ki bi jo pričakovali na podlagi uzusa, razširjenega po osrednjevenetskem prostoru.

Takšen sum dejansko utrjuje tudi razporeditev interpunktov v sekvenci vo.l.lk.no.s. (*Is 7), ki pod nobeno interpretacijo³¹ ne more predstavljati regularne realizacije in se jo da oceniti zgolj kot napako za pričakovano vo.l.l.kno.s. – eventualno bi bilo mogoče računati tudi z ozloženjem vollk-nos po principu, ki ga izkazuje *Is 4, vendar bi bila odsotnost interpunkta za l v tako pričakovanem vo.l.l.k.no.s. popolnoma brez vzporednice. Poleg tega je zaporedje v primeru *Is 7 kompleksnejše (tj. -RRPR- in ne -RPR- kot pri *Is 4), kar pod vprašaj postavlja verjetnost, da bi bila tako težka sekvenca realno lahko podvržena raznozložni silabifikaciji celo v primeru, da variantno ozloženje, ki ga izpričujeta *Is 4 in morda .a.l(.)t.no.i., ni zgolj napaka. Kot kaže gradivo, venetščina namreč lažje tolerira težka zlogovna vzglasja kot pa težka zlogovna izglasja.

Tako *Is 4 kot *Is 7 pa obenem načenjata novo vprašanje v zvezi z realizacijo grafemov za /l/ in /p/ v napisih posoške skupine. *Is 7 v zaporedju vo.l.lk.no.s. za vrednost /l/ izkazuje grafem ⟨l⟩, ki je orientiran v desno, tj. v nasprotno smer od tiste, v katero so orientirane ostale črke (drugi del napisa je orientiran od desne proti levi). Enak fenomen je zaslediti še v sekvenci .m.elink.s. (Is 3), medtem ko ima l v luk.s. na istem napisu dve kratki hasti ⟨l⟩, tako da je njegova orientacija inherentno dvoumna. Primerljiv simbol v vrednosti /l/ nastopa na napisu z estenskega

prostora (Meggiaro) v padovanskem tipu, ki sega v arhaično obdobje (gl. Marinetti 2002). Ker zanj sicer ni nikakršnih paralel in ker ob njem v sklopu istega napisa nastopa l v pričakovani realizaciji padovanskega tipa (⟨l⟩), gre morda tam res zgolj za napako, medtem ko bi bil grafem ⟨l⟩ v Is 3 lahko rezultat grafičnega spoja (v smislu portman-teauizacije) ⟨l⟩ in ⟨l⟩ kot posledice negotovosti pri načinu sistemskega razločevanja med *lambda* in *pi*. Oba sta bila v prototipu venetskega alfabeta orientirana v isto smer, razlikovala pa sta se po poziciji krajše haste, ki je pri *lambda* spodaj (⟨l⟩), pri *pi* pa zgoraj (⟨l⟩). Ta distinkcija je bila kmalu nevtralizirana, sovpadu obeh grafemov v ⟨l⟩ pa se je izognilo s polarizacijo *lambda* v ⟨l⟩ (kadorski podtip) ali polarizacijo *pi* (večinski tip) v ⟨l⟩. Dejstvo, da noben pisni spomenik posoškega areala ne izkazuje sekundarno razvitih različic l oz. p, nadalje potrjuje njegov periferni položaj, za katerega je značilna odsotnost inovacij osrednjega venetskega prostora in s tem posredni arhaični značaj. Na vprašanje, do kakšne mere je bil na tem območju vzpostavljen uzus sistematičnega razlikovanja med l in p, je ob trenutno dostopnem gradivu težko zadovoljivo odgovoriti. Oba simbola namreč drugega ob drugem vsebuje le *Is 4, ki pa za *lambda* beleži samosvojo različico ⟨l⟩ ob jasnem ⟨l⟩ v vrednosti /p/, v katerem se zagotovo ohranja arhaična podoba tega grafema. Simbol ⟨l⟩ ima točno vzporednico le v retijskem alfabetu steinberškega tipa, ki sekundarno distinkcijo med *lambo* in *pi* vzpostavlja s podaljšavo stranske haste *lambda* (ob enaki orientaciji obeh grafemov v smeri, v katero poteka napis).³² Težava pri tem je, da ob odsotnosti primerljivih zgledov ni mogoče z zanesljivostjo ugotavljati, da je ⟨l⟩ v *Is 4 dejanska grafična inovacija in da ne gre le za manj idealno vrezani ⟨l⟩.³³ Ob nezadostnem gradivu sta torej ta trenutek možna dva diametralno nasprotna posplošitvena sklepa:

³² Za sistematično obravnavo gl. Schumacher 2004, 227. Prim. tudi opazke pri Eichner, Nedoma 2009, 69.

³³ Ali je ⟨l⟩ v prvem delu napisa l ali p, pravzaprav ni mogoče zanesljivo ugotavljati (strukturno sta možna tako *lokeno* kot *pokeno*), saj bi samo jasen dokaz, da je bil posoški areal sposoben sistematične distinkcije med *lambo* in *pi*, pomenil, da je tudi prvi ⟨l⟩ treba brati kot p, kot to neizpodbitno velja za drugega (v *nekri.m.p.la.i.*). V nasprotnem primeru bi namreč teoretično lahko pričakovali tudi situacijo, v kateri se je sekundarna distinkcija pojavila šele na mikroravnini, torej na direktnem sosledju ali v neposredni bližini l in p (tako implicitno tudi Eichner, Nedoma 2009, 69).

kolikšni meri interpunktuacija tipa *nekri.m.p.la.i.* dejansko odstopa od norme.

³¹ Za diskusijo gl. Repanšek 2020, 171–179.

	Is 1	Is 2	Is 3	*Is 4	*Is 7
arhaični tip zaprte <i>alphe</i> / archaic <i>alpha</i>	✓	✓	x	✓	?
/t/ = <T>	✓	✓	?	?	✓
.i. = <i>heta</i>	✓	✓	x	✓	?
/l/ = <↳<, <↳→	x	✓	✓	✓?	✓
odstopanja pri grafični silabifikaciji / irregularities in interpunctuation	✓	✓	✓	✓	✓

Sl. 3: Primerjava diagnostičnih paleografskih prvin avtohtonih venetskih napisov posoške skupine z napisom Is 3.

Fig. 3: The juxtaposition of diagnostic palaeographic traits of autochthonous Isonzian Venetic inscriptions with those displayed by Is 3.

1) Posoški areal vsaj v zgodnji fazi ni imel sistematično izoblikovanega načina distinkcije med *lambo* in *pi*. Zato so se sporadični poskusi take distinkcije pojavljali šele takrat, ko je bila ta potrebna v okviru konkretnega napisa, kjer sta se *l* in *p* sopojavljala (prim. *Is 4); tudi eventualni <↳ bi tako najverjetneje predstavljal zgolj vzporedno inovacijo z retijskim podtipom.

2) Posoški areal je razvil samosvoj način grafične distinkcije med *lambda* in *pi*, in sicer je bila *lambda* vedno orientirana v nasprotno smer od tiste, v katero je potekal napis, *pi* pa v enako smer. Tipološka vzporednica za zrcalno sliko takega razvoja je retijski alfabet tipa Sanzeno, kjer je *pi* praviloma orientiran v drugo smer, če se sicer ne razlikuje od *lambda* po poziciji krajše haste (tj. kadar *l* = <↳ in ne <↳).³⁴ Primerke te inovacije bi predstavljali *Is 7, Is 2, eventualno *Is 4 in Is 3 (vsaj *l* v *.m.elink.s.*). Pri tem moteče sicer ostaja dejstvo, da Is 1 z <↳→ izrazito ne govori v prid taki praksi. Kompromisna rešitev bi bila možnost, da se je sistem <↳← ~ <↳→ = *l* proti <↳→ ~ <↳← = *p* izoblikoval po nastanku Is 1 in Is 2, ki sodita še v obdobje proste alternacije. Ker je sicer *Is 4 glede na paleografske značilnosti mogoče datirati v isto obdobje (4. ali 3. st. pr. n. št.),³⁵ bi bilo v tem primeru verjetneje, da tudi sam še ne izkazuje te inovacije oz. jo izkazuje le navidezno, medtem ko bi se do 2./1. st. pr. n. št., kamor sodi *Is 7, že trdneje vzpostavil predlagani sistem.³⁶

³⁴ Gl. Schumacher 2004, 113–114.

³⁵ Vsekakor ne v čas pred 4. stoletjem, saj je šele konec 4. stoletja *terminus ante quem* za prestrukturacijo vrednosti <↳ v *.i.* (ki pa vendarle ne more biti dosti starejša od 300), medtem ko za precej mlajši datum pravzaprav odločilno ne govori nobena paleografska značilnost Is 1–2 in *Is 4.

³⁶ V tem oziru drugi grafem fragmenta B napisa *Is 8, ki mu ni mogoče natančneje določiti provenience, dopuš-

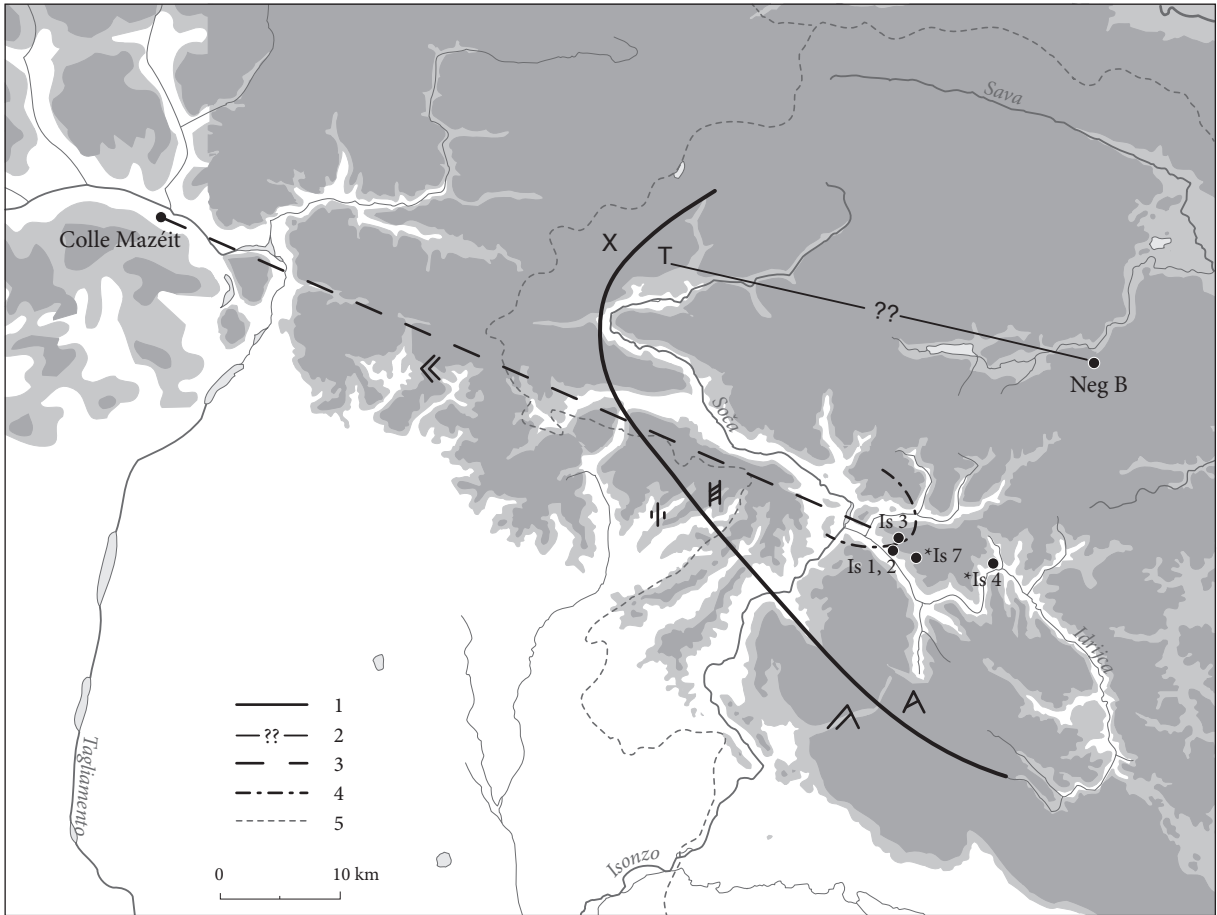
Sem bi utegnil spadati tudi Is 3, ki je nedvomno precej mlajši od Is 1, Is 2 in *Is 4, vendar njegova provenienca pravzaprav ni nedvoumna. Na vprašanje, ali je odprto obliko *alphe* in uporabo *.i.* namesto *hete* upravičeno pripisovati dejstvu, da napis izvira iz mlajše kronološke plasti in tako izkazuje neko obliko superstratizacije s sosednjega areala (prim. Lejeune 1976, 163; Prosdociami 1976, 218–219), ali pa ga te lastnosti dejansko jasno izdvajajo iz posoškega areala in opozarjajo na njegov inherentno alohtoni status, je ob pomanjkanju povednega gradiva tako s posoškega kot s furlanskega prostora težko odgovoriti. Is 3 na furlansko-karnijski prostor sicer trdno veže oblika črke *j* <↳→ kot nedrugega dela dvoglasnikov,³⁷ ki ima do sedaj znano vzporednico le še na bronasti ploščici iz Verzegnis³⁸ (Colle Mazéit),³⁹ kjer oscilira v rabi z običajnejšo sekvenco *.i.j* ([---] *o.i.⟩o.s.* proti *toto⟩en*[---]), tj. ravno tam, kjer je v kontekstu Is 3 izpričana sekvenca <↳→. Inovacija je skoraj zagotovo prodrla z zahoda (kadorsko žarišče), saj se najprej pojavi na napisih iz Lågola, kjer je med soglasnikom in samoglasnikom sistemsko v rabi <↳, med dvema samoglasnikoma pa <↳→, torej *-Cij-* proti *-V.i.jV-*, medtem ko je varianta <↳→ šele furlansko-karnijska invencija.

ča tudi možnost, da ne gre za *v* (s poškodovano spodnjo hasto), temveč za *p* ali celo za *l*.

³⁷ Tj. *lj/* za soglasniki (*-Cj-*), *lj/* v medsamoglasniškem položaju (*-VjV-*, npr. *-ojo-* ipd.) in *lj/* za padajočim ijevskim dvoglasnikom in pred samoglasnikom (*-Vj-jV-*, npr. *-o.i.jV-*, *-a.i.jV-* itn.).

³⁸ Pred tem odkritjem je Is 3 veljal za edini napis s tako varianto venetskega *j*, po Lejeunovi klasifikaciji t. i. *y₄* (gl. npr. Lejeune 1974, 285, 308: “*y₄* propre à ce site”, pri čemer se “ce site” nanaša na Posočje).

³⁹ Za paleografsko obravnavo gl. zlasti Crevatin 1995, 71–72; 2001a, 116–117.

1 – Glavna izografa (posoškovenski areal izdvojuje iz preostalega venetsko pišočega prostora) / the main isogloss (divorcing Isonzian Venetic features from the rest of the Venetic area); 2 – vprašljiva izografa / a questionable isogloss; 3 – posamezna povezovalna paleografska značilnost / an individual shared paleographic feature; 4 – razmejevalna črta med Is 1–2 in Is 3 (opozarja na eventualno alohtoni značaj napisa Is 3) / a dividing isogloss between Is 1–2 and Is 3 (signalling the potentially allochthonous character of Is 3); 5 – državna meja / state boundary

Sl. 4: Poskus izrisa najrelevantnejših izograf, ki se zgoščajo na posoškovenskem arealu.

Fig. 4: A rough outline of the geographic boundaries of the most relevant paleographic features delineating the Isonzian Venetic area.

Ali je ta zaobjemala tudi posoški areal, ni jasno, saj je Is 3 edini do sedaj znani napis s sekvenco *ij* med dvema samoglasnikoma. Glede na to, da Is 3 jasno izkazuje alohtoni vpliv tudi na drugih segmentih (*alpha*, *.i.*), je za odgovor na to vprašanje seveda nezanesljiv in nepoveden dokument.⁴⁰

⁴⁰ Kar se tiče interpunktuacije Is 3, je ta razen že omenjenega nepričakovanega *.m.* neproblematična: tako *luk.s.* kot *melink.s.* lahko odražata eliptično interpunktuacijo za pričakovano *lu.k.s.* in *meli.n.k.s.*, ki je dovolj pogosta v venetskih napisih celotnega venetsko pišočega areala, da ne izstopa. Druga možnost je grafično silabifikacijo v *luk.s.* razumeti kot odraz še ne popolne sinkope sekvence *-is*, torej **lukis > lukis = <luk.s.>* (za pojav gl.

Edina definicijska lastnost, ki bi ga eventualno uvrščala v posoško skupino, je inverzija *lambde* (tipa **Is 7*), ki je v napisih furlansko-karnijskega prostora dejansko ni zaslediti (sl. 3).⁴¹

Lejeune 1974, 39–40 in 117–125), ter po istem principu sekvenco *-k.s.* v *<melink.s.>* = *melinkis*; elipsa pričakovane interpunktuacije samega *n* bi bila eventualno razločljiva tudi kot sistem razdvoumljenja sekvence *<meli.n.k.s.>* kot *melinkis* in ne ***melinkis*.

⁴¹ Gradivo (objavljeno v Crevatin 2001a; 2001b; 2003, Crevatin et al. 2012) je sicer skopo, vendar sistemsko izkazuje več jasnih primerkov *<λ>*.

ZAKLJUČEK

Vsaj na podlagi jasno alohtonega *Is 5 in problematičnega Is 3, ki izkazuje neavtohtone elemente, je razvidno, da za klasifikacijo določenega napisa v venetskem alfabetu kot pripadajočega posoški skupini geografski kriterij (tj. glede na najdišče) ne more imeti odločilne vloge. Klasifikacijski kriterij so lahko izključno paleografske značilnosti, in sicer primarno tiste, ki imajo za posoški areal razmejevalno definicijsko vrednost, sekundarno pa tudi ostale prvine, ki so za posoški areal sicer značilne, a ne tudi ekskluzivne (oblika *alphe*) oz. so določevalno šibke (interpunktuacija) (za shematični povzetek prim. sl. 4). Ekskluzivne definicijske lastnosti posoške skupine, kot jih je mogoče sistematizirati na podlagi kumulativne vrednosti dokaznega gradiva, vsebovanega v napisih Is 1, Is 2 *Is 4 in *Is 7, so:

a) uporaba lestvične *hete* za .i., tj. /j/ kot drugega dela dvoglasnikov (najsí bo sredi ali na koncu besede);

b) uporaba grafema <T> (najverjetneje *tau*, kar pa bo z gotovostjo določljivo šele, ko bo izpričan grafem za /d/) v vrednosti /t/;

c) vsaj za mlajše napise eventualno inverzija *lambde* (<λ>[←], <λ>[→]);

č) v mlajšem obdobju morda j furlansko-karnijskega tipa (<»>) za /j/ kot nedrugi del dvoglasnikov (pod pogojem, seveda, da Is 3 ni infiltrat).

Neekskluzivne oz. šibke definicijske lastnosti so:

a) arhaična zaprta *alpha* (<A>), kot v celotnem (severo)vzhodnem perifernem loku;

b) substandardna aplikacija principa interpunktuacije, okarakterizirana z odkloni od uzusa in/ali napakami.

- CREVATIN, F. 1985, Pozzuolo del Friuli. – V: A. L. Prosdocimi (ur.), *Rivista di epigrafia italiana*, 283–285.
- CREVATIN, F. 1995, Nuovi testi venetici provenienti dal Friuli. – *Incontri linguistici* 18, 71–77.
- CREVATIN, F. 2001a, Le iscrizioni venetiche del Friuli. – V: G. Bandelli, F. Fontana (ur.), *Iulium Carnicum. Centro alpino tra Italia e Norico dalla protostoria all'età imperiale: Atti del Convegno, Arta Terme - Cividale, 29–30 settembre 1995*, Studi e ricerche sulla Gallia cisalpina 13, 115–125.
- CREVATIN, F. 2001b, Nuove iscrizioni venetiche provenienti dal Friuli. – *Aquileia Nostra* 72, 65–70.
- CREVATIN, F. 2003, Nuovi frammenti ceramici con iscrizioni venetiche da Monte Sorantri di Raveo e da Verzegnis. – *Aquileia Nostra* 74, 149–154.
- CREVATIN et al. 2012 = F. Crevatin, G. Righi, S. Vitri 2012, Frammento di lamina votiva con iscrizione venetica da Monte Sorantri (Raveo, Carnia). – *Incontri linguistici* 35, 11–13.
- EICHNER, H., R. NEDOMA 2009, Neue vorrömische Inschriften aus Westslowenien: epigraphische und linguistische Evidenz. – V: G. Tiefengraber, B. Kavur, A. Gaspari (ur.), *Keltske študije II. Studies in Celtic Archaeology. Papers in honour of Mitja Guštin*, Protohistoire Européenne 11, 65–75.
- EICHNER et al. 1994 = H. Eichner, J. Istenič, M. Lovenjak 1994, Ein römischerzeitliches Keramikgefäß aus Ptuj (Pettau, Poetovio) in Slowenien mit Inschrift in unbekanntem Alphabet und epichorischer (vermutlich keltischer) Sprache (Rimski lonček s Ptuja z napisom v neznani pisavi in v staroselskem, domnevno keltskem jeziku). – *Arheološki vestnik* 45, 131–142.
- ISTENIČ, J. 1985, Zapisi v venetski pisavi na Koroškem in v Sloveniji. – *Zgodovinski časopis* 39/4, 313–334.
- LAHARNAR, B., M. MLINAR 2014, Prazgodovinski srebrni daritveni ploščici s Šentviške planine. – *Keria* 16/1, 9–20.
- LEJEUNE, M. 1951, Problèmes de philologie vénète III, La pseudo-déesse *Lahvna* à Idria. – *Révue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes* 25, 215–218.
- LEJEUNE, M. 1974, *Manuel de la langue vénète*. – Heidelberg.
- LEJEUNE, M. 1976, Les problèmes du *h* vénète. – V: V. Pisani, C. Santoro (ur.), *Italia linguistica nuova ed antica. Studi linguistici in memoria di Oronzo Parlangeli*, 147–171, Galatina.
- MARINETTI, A. 1991, Due nuove iscrizioni venetiche dal Friuli. – *Aquileia nostra* 62, 211–214.
- MARINETTI, A. 1998, Il venetico: bilancio e prospettive. – V: A. Marinetti, M. T. Vigolo, A. Zamboni (ur.), *Varietà e continuità nella storia linguistica del Veneto. Atti del Convegno della Società italiana di glottologia, Padova-Venezia, 3-5 ottobre 1996*, Biblioteca della Società italiana di glottologia 21, 49–99.
- MARINETTI, A. 1999, Iscrizioni venetiche. Aggiornamento 1988–1998. – *Studi Etruschi* 63, 461–476.
- MARINETTI, A. 2002, L'iscrizione votiva. – V: A. R. Serafini (ur.), *Este preromana: una città e i suoi santuari*, 180–184, Treviso.
- MARINETTI, A. 2004, Venetico: rassegna di nuove iscrizioni (Este, Altino, Auronzo, S.Vito, Asolo). – *Studi Etruschi* 70, 389–408.
- MARINETTI, A. 2009, Da *Altno-* a Giove: la titolarità del santuario I. La fase preromana. – V: G. Cresci Marrone, M. Tirelli (ur.), *Altnoi. Il santuario altinate: strutture del sacro a confronto e i luoghi di culto lungo la via Annia*, 81–127, Roma.
- MLINAR, M., F. CREVATIN 2012, Laminetta d'argento con iscrizione venetica proveniente da Vrh gradu sull'altipiano di Šentviška planota in Slovenia occidentale. – V: G. Borghello, V. Orioles (ur.), *Per Roberto Gusmani*, Studi in ricordo 2. Linguistica storica e teorica I, 287–294, Udine.

- PELLEGRINI, G. B. 1970, Die vorrömische Inschrift vom Findenig-Thörl in Kärnten. – *Neues aus Alt Villach 7* (= *Jahrbuch des Stadtmuseums Villach 7*), 7–21.
- PELLEGRINI, G. B. 1981, Osservazioni epigrafiche (Epigrafiska ugotavljanja). – *Arheološki vestnik 23*, 311–314.
- PELLEGRINI, G. B., A. L. PROSDOCIMI 1967, *La lingua venetica* I-II. – Padova, Firenze.
- PROSDOCIMI, A. L. 1976, L'alfabeto (venetico) dell'iscrizioni di Idria (Is 1, 2, 3) e gli alfabeti delle iscrizioni di Negau (A-B) e Vače. – V: V. Pisani, C. Santoro (ur.), *Italia linguistica nuova ed antica. Studi linguistici in memoria di Oronzo Parlangeli*, 203–229, Galatina.
- PROSDOCIMI, A. L. 1978, Il venetico. – V: A. L. Prodocimi (ur.), *Popoli e civiltà dell'Italia antica VI. Lingue e dialetti*, 258–380, Roma.
- PROSDOCIMI, A. L. (ur.) 1985, Rivista di epigrafia italiana. – *Studi Etruschi 51*, 283–314.
- PROSDOCIMI, A. L. 1988, Seconda parte: La lingua. – V: G. Fogolari, A. L. Prodocimi (ur.), *I Veneti antichi. Lingua e cultura*. – Padova.
- PROSDOCIMI, A. L., A. MARINETTI 1994, Nuovi ciottoni venetici iscritti da Padova paleoveneta. – V: B. M. Scarfi (ur.), *Studi di archeologia della X Regio in ricordo di Michele Tombolani*, 171–194, Roma.
- PRÓSPER, M. B. 2018, The Venetic agent nouns in -tōr-revisited. – V: J. M. Vallejo, I. Igartua, C. G. Castillero (ur.), *Studia philologica et diachronica in honorem Joaquín Gorrochategui: Indoeuropaea et Palaeohispanica, Anejos de Veleia – Series minor 35*, 543–471.
- PRÓSPER, M. B. 2019, Celtic and Venetic in Contact: The Dialectal Attribution of the Personal Names in the Venetic record. – *Zeitschrift für celtische Philologie*, 7–52.
- REPANŠEK, L. 2020, Towards the Interpretation of *Is 7. – V: Th. L. Markey, L. Repanšek (ur.), *Revisiting Dispersions. Celtic and Germanic ca. 400 BC – ca. 400 AD. Proceedings of the International Interdisciplinary Conference held at Dolenjski muzej, Novo mesto, Slovenia; October 12th – 14th, 2018*, Journal of Indo-European Studies Monograph Series 67, 162–183.
- SCHUMACHER, S. 2004, *Die rätischen Inschriften. Geschichte und heutiger Stand der Forschung*. – Budapest.
- SZOMBATHY, J. 1903, Das Grabfeld zu Idria bei Bača. – *Mitteilungen der Prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften* 1, 291–363.
- TOMBOLANI, M. 1987, Materiali tipo La Tène da Altino (Venezia). – V: D. Vitali (ur.), *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V sec. a.C. alla romanizzazione*, 171–189, Bologna.
- TURK et al. 2009 = P. Turk, D. Božič, J. Istenič, N. Osmuk, Ž. Šmit 2009, New Pre-Roman Inscriptions from Western Slovenia: The Archaeological Evidence. – V: G. Tiefengraber, B. Kavur, A. Gaspari (ur.), *Keltske študije II. Studies in Celtic Archaeology. Papers in honour of Mitja Guštin*, *Protohistoire Européenne* 11, 47–64.
- URLEB, M. 1979, Arheološke najdbe iz Stare Sušice pri Košani (Stara Sušica bei Košana). – *Arheološki vestnik 30*, 151–158.

Isonzian Venetic inscriptions in the light of recent finds

Summary

The corpus

The group of inscriptions in what appears to be a rather locally coloured variant of the Venetic alphabet of the upper Posočje (Isonzo) region (spanning the area between the Soča-knee and the upper Idrijca valley) now counts eight inscriptions (Fig. 1), three of which are fragmentary:

Is 1 – Idrija pri Bači: *la.i.v.n(.)²a.i.v/f.rot.a.i.*;

Is 2 – Idrija pri Bači: *la.i.v(.)²na.i.v/frot.a.i.*;

Is 3 – Idrija pri Bači: *luk.s.m.elink.s./ga.i.jo.s.kab[---] / ??[---]*;

***Is 4** – Grad near Reka: *p/lokeno nekri.m.p.la.i.*;

***Is 5** – Berlotov rob near Šentviška Gora: *tom.o.i.a[---]*;

***Is 6** – Gradič above Kobarid: *[---]i.b[---]* or *[---]b.i[---]*;

***Is 7** – Vrh gradu near Pečine: *voturo.s.vo.l.lk.no.s.*;

***Is 8** – Gradič above Kobarid (Fig. 2): *[---]ob[---], [---]ey[---]* (or, alternatively *ep*, potentially even *el*). Since only the first three (all from Idrija pri Bači) were known to G. B. Pellegrini, A. L. Prodocimi and M. Lejeune, who attempted to classify these inscriptions within the wider system of the employment of the Venetic alphabet in the area where it is found from the 6th up till the 1st c. BC, it makes sense to see if and in what way the picture that we have about just what kind of writing system was in use in Posočje might have changed with the discovery of new documents. Given that we now know that these inscriptions stem from a much wider area and are not restricted to Idrija pri Bači, it does not make much sense to still insist on

calling the writing tradition that these monuments display the “Idrija type”, since there is no knowing what the central area of spread really was. Rather the autochthonous part of these inscriptions forms a coherent aggregation, distributed evenly in the hinterland of Most na Soči, which very clearly corresponds geographically and chronologically to the Sv. Lucija Hallstatt cultural group.

The diagnostic features of the Posočje group of Venetic inscriptions (based on Is 1 and Is 2)

Since at least *Is 5 with the shape of its *.i.* and *t* is clearly an allochthonous item in the area (*Is 6 and *Is 8 are too short to afford any useful insights into the question of their provenance – they could, theoretically, be pure infiltrations), it is apparent that the geographical factor cannot play any useful role in the affiliation of the individual inscriptions; a list of exclusive and (less importantly) non-exclusive diagnostic palaeographic features that any number of such inscriptions will show is the only methodologically viable route towards a coherent picture of which material one may classify as properly belonging to the Posočje group. The following features, as read from Is 1–2 (in combination with Is 3, for which see below, and rather explicitly also the – linguistically Germanic – *harigasti teiva*-inscription on the Negau B helmet from Ženjok) have been put forward as typical:

a) Posočje utilizes the letterform $\langle \top \rangle$ for *t*, which firmly separates it from any other Venetic writing tradition;

b) in place of $\langle \flat \rangle$ for *.i.* as the second part of diphthongs (auslauting and inlauting) *heta* $\langle \flat \rangle$ is used;

c) the shape of the *alpha* is archaic and systematically surfaces as $\langle \wedge \rangle$;

d) the principle of syllabic punctuation is applied rather incompetently with several unorthodox solutions and mistakes.

As far as $\langle \top \rangle$ is concerned, there are three different solutions for its peculiar shape: this could simply be a Latinate version of the *tau*, it could represent a different, polarised shape of the *theta*, or it could in fact be a regularised version of the *tau* itself. The first solution is very unlikely due to chronological reasons, although it is fair to admit that Latinate letterforms do tend to display a more pervasive influence on writing traditions of peripheral areas (which Posočje undoubtedly was), cf. the Latinate *d* in the Gailtal group of inscriptions.

That this could be a secondary shape of the *theta* as still preserved (less) intact in the $\langle \flat \rangle$ symbol of the Nagau B inscription is equally unconvincing, given the fact that in the earliest available inscriptions in the Venetic alphabet (such as *Es 120, for instance), both $\langle \times \rangle$ (for *t*) and $\langle \flat \rangle \sim \langle \top \rangle$ (for *d*) are already firmly established. This leaves the not unlikely possibility that what one sees in Is 1, Is 2 is in fact a *tau*, which would logically lead one to conclude that at the time of the formation of the Venetic alphabet the Posočje area was left unaffected by the peculiar distribution *theta* = *t* vs. *tau* = *d* (for a typological parallel witness the Ptuj alphabet with $\langle \times \rangle$ = *tau* for *t* and $\langle \flat \rangle$ = *theta* for *d*), which would provide for an extremely old isograph *t* = *theta* :: *t* = *tau*. The situation is, however, difficult to reconstruct and will necessarily stay uncertain until an autochthonous inscription containing the letterform for *d* is found. Be that as it may, a secure, although purely palaeographic criterion remains valid: *t* = $\langle \top \rangle$, whatever its exact origin.

Concerning the employment of the *heta* $\langle \flat \rangle$ to function as the second part of falling *i*-diphthongs (where other traditions would typically use $\langle \flat \rangle$), it needs to be borne in mind that the presence of $\langle \flat \rangle$ in itself is not a defining feature of the Posočje group but is to be accounted for as a simple retention feature with a much wider distribution. What is peculiar to it is its value *.i.*, which can only be explained if the graphematic innovation reformatting $\langle \flat \rangle$ to $\langle \flat \rangle$ (originating at Este and spreading thence over the entire Venetic territory) was filtered in as a rule that *heta* was now being used for *.i.* (the last step in the process of rising homography between the *heta* and the interpunctuated *iota* is probably to be placed right after the weakening of *h* to nil in Venetic).

The use of the interpuncts in Is 1 and Is 2 can be looked at from two vantage points: either one sees it applied in a fairly competent manner or one dismisses it as basically substandard, but one fact remains – under either of those interpretations these inscriptions are in no way representative of the normal type. Under the assumption that what seems to be an additional interpunct after the *n* in *la.i.v.n(.)a.i.* (Is 1) and admitting for the possibility that the *v* does receive frame punctuation in *la.i.v.(.)na.i.* (Is 2), although the second interpunct is basically covered up by the following *n*, the sequence is actually perfect in regularly parsing the otherwise rather rare cluster *vn* as heterosyllabic. The hyperpunctuation of the auslauting syllable of *v/frot.a.i.* in both variants is without a parallel

but it only occurs in pausa (the *a.i.* in *la.i.v.na.i.* in sandhi is regularly punctuated), so what we are dealing here with is clearly not a systematic mistake. Also the interpunct after the *v/f.* in *v/f.rot.a..i* (Is 1) could be justified as reflecting internal sandhi (in that case quite probably purely graphematic), though again there is nothing immediately parallel to this in the extant corpus of Venetic inscriptions, with the probably unsurprising exception of Is 3 that features *.m.elink.s.* for expected *melin(.)k.s.* (*.ś.ainate.i.* in Ca 20 would be another example but there the inscription is subdivided, so that *.ś.ainate.i.* does not really follow *donon.* and is so fundamentally not immediately comparable).

Now, all the mentioned features, alongside the use of the archaic letterform ⟨A⟩ for *a* (though note that the exact same residual feature is also typical of a number of inscriptions in peripheral areas well outside of Posočje) can be interpreted in two ways. Either we are dealing here with an integral part of the Venetic territory but one that displays many residual features and did not have a strong centre that would reinforce the innovative impulses spreading from the South-West in a systematic manner, or the features of the Posočje group are a result of a secondary spread of properly Venetic innovations (specifically the principle of syllabic punctuation) to a local variety of the Etruscan script. As far as I see it, this second scenario cannot actually – at least on the strength of the currently available data – be disproved, although it is not in fact the likelier of the two possibilities for the simple reason that the Posočje area is geographically and culturally clearly oriented towards the West and therefore would logically belong to the same tradition as the rest of the Venetic territory. It is also very much likely that the writing tradition which we see on the Negau B helmet belongs to an entirely different horizon – a fact made pronouncedly obvious by the letterform ⟨b⟩ for *t*, exactly matching the Etruscan prototype as also continued in, e.g., the Magrè type of the Raetic alphabet, and complete disregard for syllabic punctuation. Both these features could admittedly still be matched to Is 1–2 if one saw them as a chronologically later and secondarily overlaid by the principle of interpunctuation, but the connection remains entirely unprovable (note that the Gaulish inscription on the Negau A helmet is very clearly not a product of the purely Venetic tradition as is obvious from the shape of the *dzeta* and the *phi*, while the rest of the inscriptions, alongside the Negau helmet from Vače, are diagnostically Raetic in nature).

The diagnostic features of the Posočje group of Venetic inscriptions based on *Is 4 and *Is 7

The palaeographic peculiarities of both *Is 4 and *Is 7 confirm the totality of diagnostic features encapsulated by Is 1–2 and thus reinforce the notion that it is exactly these characteristic traits that cumulatively form the defining features of the Posočje group as a coherent palaeographic area. *Is 4, belonging on palaeographic grounds (and not disproved by archaeological considerations either) to the same period as Is 1–2, agrees with the latter in the archaicity of the letterform of the *alpha* and provides another example of ⟨B⟩ in its reformulated function (*.i.*). It does not, however, contain any trace of hyperpunctuation (the second part of the inscription simply reads *nekri.m.p.la.i.*), strengthening the idea that the final *.a.i.* in Is 1–2 is hardly a reflex of a systematic practice. *Is 7 (likely belonging on purely archaeological grounds to the end of the 2nd century BC) neatly corroborates the fact that *t* was properly ⟨T⟩ in this area and also reconfirms that it is the empty quadrangular shape of the *omicron* that was in use (as is the case with Is 1–2 and *Is 4).

As far as the use of syllabic punctuation is concerned both inscriptions are problematic, however. *Is 4 displays a sequence *nekri.m.p.la.i.*, which evidently syllabifies the stop with the preceding rather than the following resonant, so *-imp-laj*. It is phonologically viable and typologically expected that this would indeed be the alternative syllabification in a *RPR* cluster, but there are hardly any examples of this in the recorded corpus. The only parallel would be the hapax *.a.l(.)t.no.i.* at Altinum, but given that in the same epigraphic context there are several cases of *.a.l.tno.i.*, which matches perfectly what one sees must have been the norm in the interpunctuation of such sequences (there are a dearth of examples but all seem to systematically point to a heavy onset rather than a heavy offset in such cases – as was generally the case in Venetic), this particular example could easily be dismissed as a mistake, leaving *nekri.m.p.la.i.* the *only* extant case of *-RP-R-* clustering. If that is so, *Is 4 is yet another case of abnormal (if not entirely wrong on phonological standards) use of syllabic punctuation. The effect that this has on the whole picture is further strengthened by the misplaced interpunct in the patronymic *vo.l.lk.no.s.* (*Is 7) for expected *vo.l.l.kno.s.*, which can under no feasible account be salvaged as intentional and

quite probably reflects substandard use of syllabic punctuation in an extra-heavy cluster.

While corroborating old assumptions neatly, both *Is 4 and *Is 7 also open up an entirely new question, which concerns the way that the distinction between the *lambda* and the *pi* was realized. *Is 7 would seem to point to a tradition in which there was systematic inversion of the *lambda* (↯↵), much in the same way, though a mirror image of the principle used by *Is 7, as Raetic, which inverts the *pi* to differentiate it from the upturned *lambda* (↯ also caused a revolution in the different traditions of Venetic epigraphy in the post-archaic period). The same is also true of Is 2 and resurfaces in Is 3 (although there the first *l* with two short *hastae* looks like a compromise form between the two – this particular letterform has a single match in the inscription from Meggiaro, conducted in the Paduan alphabet). Whether *Is 4 confirms the trend, is debatable because the only letterform that must securely be an *l* has a rather peculiar shape ↯, which can be immediately paralleled with the same symbol in the Steinberg type of the Raetic alphabet, where the prolonged *hasta* is a conscious attempt to differentiate the upturned *lambda* from the *pi*. The question is whether the ↯-sign in *Is 4 is an exactly comparable attempt to do the same or whether we are actually dealing with a crudely incised ↯. In the case that the latter is true, *Is 4 neatly confirms what the rest of the data is pointing at, namely that the Posočje area uniquely disambiguates between the two symbols by reversing the *lambda* so that it points opposite to the general direction of the inscription. If that is so, however, it remains unclear why Is 1 apparently shows complete disregard for this innovative

system. Alternatively then, the new tradition was in a *statu nascendi*, so that the oldest inscriptions (Is 1, Is 2, *Is 4) still point to *ad hoc* solutions primarily limited to cases where disambiguation was needed, while *Is 7 would already point to full systematization of the principle. More data is needed, though, to assess the correctness of this hypothesis, especially as Is 3 is not really an altogether reliable witness. Most of its diagnostic palaeographic traits actually pretty firmly divorce it from the system observable in Is 1–2, *Is 4 and *Is 7 (↯ for *.i.*, ↯) (see Fig. 3 and cf. Fig. 4 for an general overview), so that it is in fact only the inverted *lambda* that is at all characteristically Isonzian in nature (indeed there appears to be no other Venetic inscription with a clear trace of ↯ ~ ↯ in the immediately adjacent territories). That Is 3 might be the result of adstratal influence from the Friulian/Carnic area is of course not a new idea, though all that can be observed for sure is that Is 3 displays a mixture of palaeographic features, a fact made pronouncedly clear by the presence of ↯ (Lejeune's y_4 – previously claimed to be specific to the Posočje area) for *j* as non-second element of diphthongs (i.e. *Cj*, *-VjV-*, *-V.i.jV-*), which now finds an exact analogue in the bronze plaque from Verzegnis.

Luka REPANŠEK

Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
luka.repansek@ff.uni-lj.si

Slikovno gradivo: Sl. 1, 4 (Mateja Belak, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo). – Sl. 2 (preis: Nada Osmuk).

Illustrations: Figs. 1, 4 (Mateja Belak, ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo). – Fig. 2 (drawing: Nada Osmuk).

Pripravek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0218, ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

The author acknowledges the financial support from the Slovenian Research Agency (research core funding No. P6-0218).

